

УДК 321.014

Загальна модель та особливості легітимації політичної влади

Євген Цокур,

кандидат історичних наук,
докторант кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету
ім. М. Драгоманова

Системне дослідження проблеми легітимності політичної влади потребує вироблення загальної моделі легітимаційного процесу. Така модель дозволить забезпечити широкі можливості для порівняльного аналізу легітимаційних процесів у політичних системах різного типу, а також допоможе вирішувати завдання оптимізації процесу легітимації.

Ключові слова: *легітимність, легітимаційний процес, політична система.*

The systematic research of the problem of political power legality need the general model of legitimation process to be formed. Such model will guarantee many opportunities to provide comparative analysis of legitimation processes in the political systems of different types and also help to solve a task of the process of legitimacy optimization.

Keywords: *legality, legitimation process, political system.*

Дослідження проблеми легітимності, її джерел та, особливо, процесу набуття легітимності органами влади, державними та управлінськими структурами стало предметом наших попередніх розвідок [5], в результаті яких автор дійшов думки, що легітимаційний процес має властивість системності та за різних суспільно-політичних умов і ситуацій все ж зберігає деякі спільні риси.

Метою статті є представлення авторського бачення та візуалізація моделі легітимаційного процесу в контексті його залежності від факторів, що на нього впливають, та визначення його місця в сучасній системі політичних відносин.

Проблематика легітимації політичної влади знайшла відображення у багатьох працях як зарубіжних, так і українських дослідників. Серед них найбільш вагомими, на нашу думку, є дослідження таких вчених, як С. Бистрицький, О. Висоцький, А.-Н. Дібіров, П. Манжола, С. Макеєв, О. Новакова, Є. Реутов, С. Рябов, А. Скиперських, А. Уфимцев, О. Фетисов, В. Чиркін, О. Шабров [1 - 4; 6]. Проте цілісної картини процесу набуття і втрати органами влади та особами легітимності створено не було. Тим часом цей процес може мати певне схематичне відображення, яке дозволить (звичайно, у спрощеному й узагальненому вигляді) представити процес легітимації/делегітимації, визначити його особливості, відобразити його джерела та фактори, котрі на нього впливають. Така схематизація та візуалізація цього процесу має сприяти:

- означенню найважливіших теоретичних аспектів дослідження проблем легітимності;
- виявленню причинно-наслідкових зв'язків у системі легітимації/делегітимації влади, владних інституцій, органів політичного та державного управління;
- встановленню взаємозв'язку зазначеної проблеми з іншими актуальними проблемами сучасного суспільно-політичного розвитку з метою пошуку оптимальних та ефективних методів їх узгодженого вирішення;
- більш обґрунтованим та ефективним діям владних інституцій і суспільства в цілому стосовно подолання кризи легітимності за певних суспільно-політичних, економічних та історичних умов;
- демонстрації взаємозалежності легітимаційних процедур, технологій та потенціалу і рівня розвиненості й дієвості суспільних структур, зокрема й інституцій громадянського суспільства;
- узагальненню та аналізу історичного досвіду легітимації та запобіганню помилкам у майбутньому;
- полегшенню сприйняття цієї доволі складної проблеми сучасної суспільно-політичної науки на рівні суспільства, особистості;
- появі нових авторських концепцій легітимності та критичному аналізу вже запропонованих теорій та ідей;
- поживленню наукової дискусії щодо інтенсифікації вивчення і пошуку перспективних шляхів дослідження проблем влади, легітимності.

Означені цілі і завдання, звичайно, не можуть бути повністю відображені й вирішені в межах одного дослідження, концепції, теорії. Вони є перспективними, якщо зважати на необхідність пошуку методів наукового дослідження, актуалізації конкретної проблематики наукового пошуку та визначення дослідницьких пріоритетів.

В основу схематизованої моделі легітимаційного процесу покладено принципи, напрями, методи та особливості взаємодії між суспільством — першоджерелом легітимності та владними, політичними і державно-управлінськими інституціями як споживачами легітимності.

Процес набуття легітимності хоч і є особливим для кожного суспільства і держави, проте має й багато спільних рис. Саме такі риси покладено в основу нашої моделі легітимаційного процесу.

Легітимаційний процес можна уявити у вигляді певного безперервного циклічного руху, який бере початок від суспільства як першоджерела влади і легітимності, проходить певні обов'язкові етапи й рівні трансформацій та, зазнаючи впливу багатьох факторів, досягає конкретного результату у вигляді легітимної чи нелегітимної моделі політичного режиму. А далі реалізується система зворотного зв'язку, коли щойно легітимовані інституції влади починають реалізувати свої права й повноваження, делеговані їм суспільством. Вони зазвичай знаходять прояв у використанні технологій та методів впливу владних інститутів на життєдіяльність суспільства. Позитивна чи негативна оцінка суспільством дій владних інститутів зберігає або посилює їх легітимність чи, навпаки, позбавляє їх легітимності. За таких умов розпочинається новий легітимаційний цикл.

Циклічність руху є безперервною і припиняється лише тоді, коли зникає держава або коли суспільство повністю усувається від державно-управлінської діяльності і прийняття політичних рішень. Можлива також ситуація прояву повної апатії з боку суспільства до процесу державотворення і державного управління, що стається тоді, коли державність не сприймається особистістю і суспільством як значима й необхідна. (Наприклад, за умови іноземної окупації та збереження лише формальної незалежності державних інституцій від окупаційного режиму).

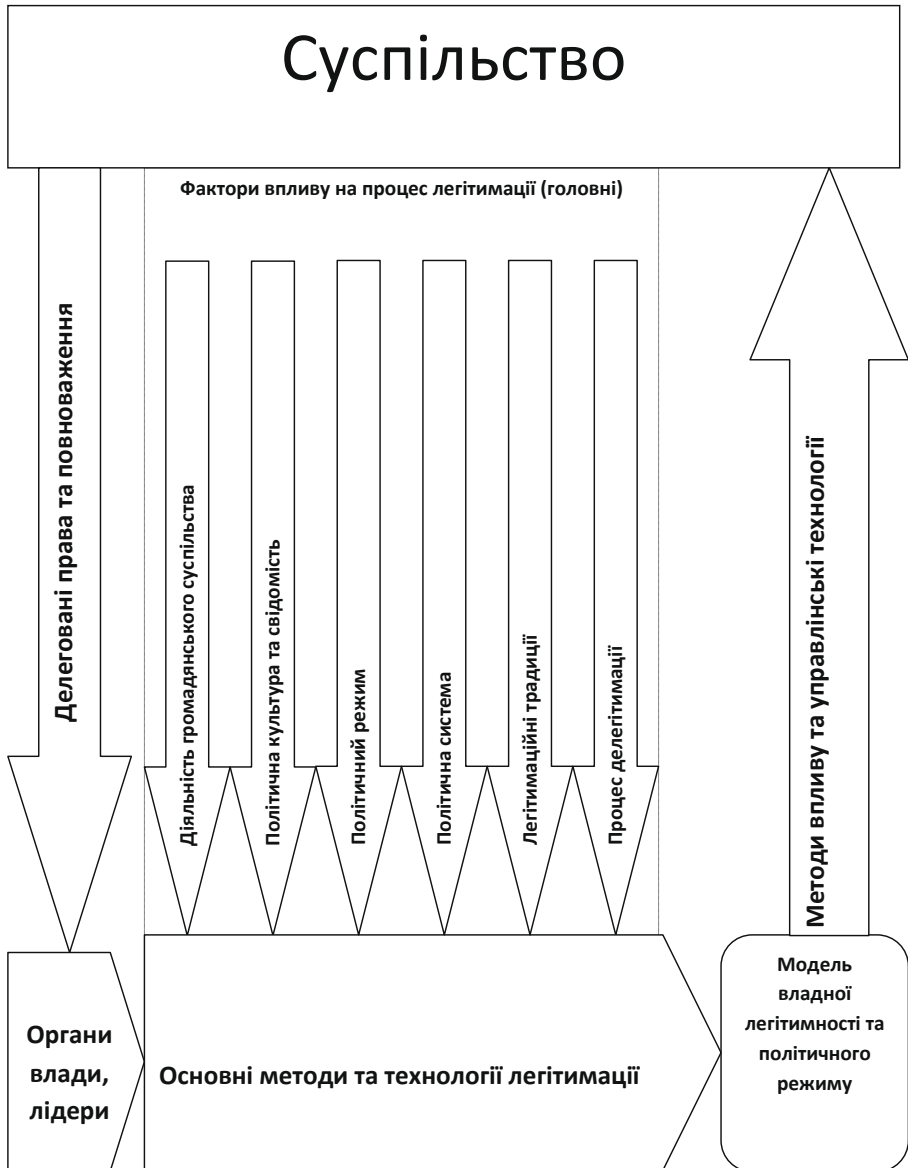
Кожен елемент цієї моделі значно впливає на процес легітимації, державного і політичного управління. Модель має узагальнений характер і, звичайно, не відображає усі складові, елементи, взаємозв'язки й технологічні моменти процесу легітимації. Тут головне наочно показати процес легітимації. В реальному політичному житті цей процес для кожної країни та кожного історичного періоду носить індивідуальний характер і важко піддається будь-якому узагальненню.

Розглядаючи більш докладно структурні елементи і складові моделі, слід зазначити, що вони є необхідною умовою легітимаційного процесу і кожен з них виконує унікальну функцію.

Ключовими елементами моделі є суспільство та політичний режим. Суспільство як першоджерело влади генерує й легітимаційний потенціал, делегує його разом з правами та повноваженнями органам влади й перерозподіляє його між претендентами на владні повноваження. До того ж суспільство є суб'єктом оцінки ефективності дій влади і відчуває на собі наслідки легітимаційного процесу і дій органів влади й управління. Тож суспільство виконує цілу низку важливих легітимаційних функцій: від генерування легітимаційного потенціалу до оцінки ефективності його використання і позбавлення легітимності органів влади й окремих лідерів у випадку незадовільної, з точки зору суспільства, оцінки їх дій при

виконанні владних, управлінських та суспільно важливих функцій.

Модель легітимаційного процесу

Уособленням легітимності і результатом легітимаційних дій та процедур є політичний режим. За запропонованою схемою, політичний режим є результативним наслідком дій претендентів на владні повноваження і

конкретним практичним втіленням ідеї легітимності. Саме дослідження та аналіз політичного режиму дає змогу визначити домінуючі джерела легітимності для конкретної країни і суспільства, причини делегітимації та знайти відповідь на багато інших запитань. Політичний режим — це наочне відображення рівня розвитку суспільства в цілому, політичної культури, свідомості та суспільно-політичної активності і виваженості особистості, специфіки легітимаційних процесів, особливостей історичного розвитку держави та суспільства. Індивідуалізованість політичного режиму вказує і на індивідуальність легітимаційних дій та джерел легітимності. Політичний режим, після його встановлення, виступає також і як фактор впливу на процес легітимації, визначаючи її особливості, можливі напрями, специфіку та результативність.

Саме на шляху від суспільства до практичного втілення у певній моделі політичного режиму влада і легітимність набувають виразних індивідуальних рис та характеристик. Це відбувається під дією багатьох факторів, які з різною інтенсивністю впливають на процес легітимації, формуючи певні легітимаційні методи й технології, які пізніше обумовляють конкретну модель політичного режиму.

Серед найбільш важливих та впливових факторів, на думку автора, є такі:

- впливовість дієвих самостійних інституцій громадянського суспільства. Слід зазначити, що громадянське суспільство є зазвичай визначальним фактором, що впливає як на процес набуття владної легітимності певними лідерами чи інститутами, так і на процес державотворення загалом;
- рівень розвитку та особливості політичної культури і політичної свідомості суспільства й особистості;
- політична система держави, що склалася за конкретних суспільно-політичних та історичних умов;
- властиві певному суспільству легітимаційні традиції, відображені в ментальності;
- очікування суспільства, покладені в основу принципів делегування прав і повноважень органам політичного, державного управління чи окремим лідерам;
- методи та ефективність дії органів політичного і державного управління;
- вплив міжнародних інституцій, сформована громадська думка та приклад інших держав стосовно ефективності й демократичності владних легітимаційних процедур тощо.

Звичайно, ми назвали лише невелику частину факторів, що впливають на процес легітимації. В реальних політичних умовах вони індивідуалізовані й відображають певну специфіку розвитку держави та суспільства.

Під впливом зазначених факторів процес легітимації набуває особливих для кожної країни та суспільства рис і знаходить відображення у

конкретизованих технологіях та методах. Наслідком практичної реалізації цих методів і технологій стає формування й встановлення конкретної моделі легітимності і політичного режиму, характерних лише для певної держави, формування інститутів влади й початок їх владно-управлінської діяльності.

В залежності від результативності й суспільного сприйняття методів владної діяльності інститутів управління, суспільство продовжує делегувати їм повноваження та легітимаційний потенціал або вдається до дій, спрямованих на делегітимацію органів управління, структур чи владних амбіцій і позицій окремих лідерів.

Саме виникнення конфліктних ситуацій і поширення делегітимаційних процесів засвідчує наявність владно-легітимаційних проблем в конкретній країні.

Намагаючись проаналізувати українську модель владної легітимації, треба зазначити, що вона хоч і має суттєві відмінності, але все ж вкладається в описану тут модель легітимаційного процесу. Особливими рисами та специфічними моментами сучасної української легітимаційної моделі можна назвати:

- несформованість самостійних впливових та дієвих інституцій громадянського суспільства;
- слабкість державотворчих і, як наслідок, легітимаційних національних традицій;
- низький рівень політичної культури, політичної свідомості і суспільної активності суспільства й особистості;
- брак консолідуючої ідеї, стратегії та методів національного державотворення;
- несформованість еліти, яка б виступила ініціатором та реалізатором державотворчого та легітимаційного потенціалу.

Українська модель легітимності та легітимації в більшості випадків виявилась персоналізовано-технологічною. Тобто суспільство визнавало обґрунтованими претензії певних особистостей і груп на владу, виходячи не з їх державотворчого суспільноконсолідуючого потенціалу, а зважаючи на їх особистісні якості й технології, які використовувалися для легітимізації їх владних зазіхань. Тож перманентні кризи легітимності стали ознакою української політичної системи. Домінування емоційної складової над прагматичною в більшості випадків не виправдовувала себе. Тож протягом тривалого часу українська державність, шлях до якої був тернистим та навіть трагічним, доволі швидко і без зайвого жалю з боку суспільства втрачалася. Причому головною причиною делегітимації власної політичної системи, еліти, лідерів та руйнації державності, як не парадоксально, ставало саме суспільство. Така легкість втрати того, що так довго здобувалося, дає можливість деяким дослідникам говорити про певну традицію приреченості на невдачу української моделі державотворення.

Суспільство ніколи не сприймало державу як вищу цінність, яка створює умови і дозволяє йому та окремій особистості досягти певної самореалізації. Держава розглядається як інструмент ситуаційного досягнення певних особистісних вигод. Якщо ж результати максимально швидко не досягаються, то суспільство, в кращому випадку, втрачає інтерес до державотворчих ідей і до самої держави, а в гіршому — саме стає ініціатором кризи і владної легітимності, і державності як такої, оскільки вона не виправдала його (суспільства) очікувань. При цьому не береться до уваги те, що для ефективної роботи державних інституцій потрібні і певні ресурси, і час, і підтримка суспільства.

В подальшому планується наближення зазначеної моделі легітимаційного процесу до реалій політичного життя, системи управління конкретної держави, зокрема й України, її деталізація та уточнення, а також вироблення цілісної, перевіреної практикою новітньої теорії владної легітимності.

Література:

1. **Рябов С. Г.** Легітимація влади як соціально-філософська проблема (концептуально-методологічний аналіз): автореф. дис. ... д-ра філос. наук: спец. 09.00.03 „Соціальна філософія та філософія історії” / Рябов Сергій Геннадійович; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1997. – 35 с.
2. **Висоцький О.** Легітимаційна політика: поняття і сутність / О. Висоцький // Політичний менеджмент. – К., 2006. – № 3 (18). – С. 3 – 20.
3. **Бистрицький Є.** Проблема легітимації / Євген Бистрицький, Ігор Бурковський, Олександр Дергачов // Українська державність у XX сторіччі. Історико-політичний аналіз [Текст]. – К.: Політична думка, 1996. – С. 318 – 320.
4. **Саністебан Л.** Политические системы и легитимность / Л. Саністебан // Диалог. – 1993. – № 4. – С. 45 – 49.
5. **Цокур Є. Г.** Легітимність політичної влади: теоретичний аналіз концепту / Є. Г. Цокур // Социальные технологии: актуальные проблемы теории и практики. Международный межвузовский сборник научных работ. – К., М., Одесса, Запорожье: Изд-во ГУ „ЗИГМУ”, 2006. – Выпуск 32. – С. 136 – 144.
6. **Шабров О. Ф.** Пространство легитимности и специфика легитимации политической власти в России / О. Ф. Шабров // Материалы XXXIII Международной конференции „Информационные технологии в науке, социологии, экономике и бизнесе”; Открытое образование. – 2006. – Приложение. – С. 132 – 134.